

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. д. ист. н. ТРЕНДАФИЛ АТАНАСОВ МИТЕВ за общите постижения и конкретните научни приноси в публикациите и хабилитационния труд на Гл. ас. д-р ИСКРЕН ИВАНОВ, единствен участник в конкурса за „ДОЦЕНТ“ към катедра „Политология“ на

СУ „Св. Кл. Охридски“.

Искрен Иванов навлиза в университетското пространство на България около средата на първото десетилетие на настоящия век. По това време страстите на демократичния преход от 90-те години на XX век, вече бяха попритихнали. В резултат и в СУ “Св.Кл.Охридски” възникна една по-благоприятна обстановка, за нормален учебен процес и подготовката на млади специалисти с висше образование. Колегата Искрен Иванов е сред тези представители на генерацията, свързала своя живот с Политическата наука тогава, който се е възползвал най-разумно от ситуацията. В резултат на това той отбелязва сериозни постижения в един видимо ускорен времеви порядък. Те са успех както лично за него, така също и за катедрата по „Политология“, към която принадлежи. В резултат днес ние имаме пред себе си един успешен и плотдотворен млад български учен. **Около средата на своите тридесет години той е готов, за придобиването на автоританана университетска длъжност “Доцент”, в най-стария български университет.**

Това мое твърдение се основава на богатата фактология, която ни предлага предоставената официална документация за участника в конкурса. Към старта на своята университетска кариера главен асистент Иванов най-напред е осигурил един от най-важните инструменти за успешното развитие на всеки, който свързва живота си с науката – отличната чуждоезикова подготовка. Колегата владее английски, руски, френски и японски език. Болшинството от тях и на високо експлоатационно равнище. Това по същество е първото вярно решение, реализирано в кариерата на участника в конкурса, което му е осигурило стратегически предимства. И по отношение характера на тематиката, с чието изследване

той ще се ангажира, и спрямо възможностите да поддържа активни връзки с центрове на световната Политическа наука.

В хронологически порядък неговите основни крачки в кариерата са реализирани през последните петнадесетина години. През 2007 година Искрен Иванов си дипломира като „бакалавър“ в катедра „Политология“ на СУ „Св.Кл. Охридски“. Веднага продължава образованието си в магистърска степен. Там обаче той надгражда своята подготовка с диплома по „Европеистика“. Без да губи време стартира веднага и докторантурата. След разработване на дисертационен труд придобива научната и образователна степен „доктор“, в още едно направление на политическото познание. През 2013 година той вече е „доктор по международни отношения“. Тази образователна еволюция разкрива следващият съществен елемент, свързан с общата характеристика на младия учен: Той тръгва от основата на знанието за политиката и властта, след това обогатява подготовката си с навлизането в конкретиката около тяхното приложение в рамките на европейското политическо пространство, за да закръгли своята професионална квалификация с онова, което политиката е постигнала в международен план. **Това е един от възможно най-добрите пътища, които може да извърви един млад учен днес, за да е в състояние той да се равнява със своите връстници по света.**

На базата на тези безспорни предимства, които Искрен Иванов е заложил в основата на своята академична кариера, логично следва и неговото ангажиране със сериозната научна проблематика. Темата на докторската му дисертация е **„САЩ и глобалният тероризъм след 11 септември“**. Това е политически конфликт, който действително разтърси не само Съединените щати, но и света. Дори може да се каже, че атентатите в Америка на 11 септември 2001 година се превърнаха в своеобразен поврат и водоразделна точка, за развитието на целия свят. В тези драматични септемврийски дни, по линия на собствените си научни ангажименти, аз бях в Чикаго. От там наблюдавах лично, драмата, преживяна от американската нация в началото на онази есен. Така че видях и почувствах, как събитията тогава заредиха външната политика на суперсилата с невероятна енергия. В резултат тя реализира най-мощните военно политически инициативи, след края на Втората световна война, за озаптяването на световния тероризъм. **В конкретния случай е важно да се отбележи едно съществено обстоятелство, свързано с участника в настоящия доцентски конкурс. Благодарение на своята информационна**

мобилност, Искрен Иванов е бил в състояние само две години и половина след събитията от 11 септември, да събере достатъчен първоизточников документален ресурс, за да напише, а в резултат и да защити през 2013 година и своята дисертация!? Това действително е рядък случай на успешно научно творчество: да създадеш приносен дисертационен труд, буквално в хода на изследвания световен политически процес! Поне на мен не ми е известен друг подобен пример – само две години след крупен политически факт в глобалната политика, да се защити успешно и докторска дисертация свързана с нея! Значимостта на тези детайли става още по-голяма, ако се отбележи, че дисертацията на колегата вече е публикувана и като самостоятелна монография. Тъй като тя е била оценявана в неговия предишен докторски конкурс, тук аз няма да се спирам на нея конкретно. Това обаче, което не мога да не отбележа е, че по същество става дума за първото у нас, /и сред първите в света/, сериозно научно изследване, на монографично равнище, върху американската политика за ограничаване потенциала на световния тероризъм, след 11 септември 2001 година.

Натрупаният личен изследователски опит и възможността за неограничено общуване със световната политическа литература, позволяват на Искрен Иванов да разгърне и друга, също плодотворна научно изследователска дейност, която е извън конкретиката на неговата дисертационна тема. В резултат днес той ни представя за рецензиране двадесет нови, самостоятелни статии. В тематично отношение те се отличават с интересно разнообразие: еволюцията на неолибералния модел; неоевразийството като инструмент в хибридната война на Балканите; значението на Балканския регион в геополитиката на САЩ и Русия; стратегии и технологии в хибридните войни; проблемите свързани с американското влияние в България и др. Тези заглавия разкриват един нов акцент в научното израстване на участника в конкурса. **Тук той пренасочва вниманието си върху геополитиката, вече на супер силите в света изобщо.** Като търси тяхните пресечни точки и възможности за влияние върху процесите протичащи на Балканите и в България в частност.

Вън от съмнение е, че това прави тези изследвания на автора много полезни. Най-напред защото те разкриват същността на глобалните стратегии на факторите с решаващ глас в световната политика. След това те открояват конкретиката и водещите акценти, в целите, методите и средствата, които световните фактори прилагат за утвърждаване и

поддържане на своето влияние в нашия регион. И още нещо важно: тази частно научна продукция на Искрен Иванов не е публикувана само на български език и то в домашните ни издания в София. Неговите основни статии са издадени на български, английски, руски, македонски и дори казахски езици. Съответните сборници са публикувани в САЩ, Астана, Щип и др. Това са детайли, които разкриват обстоятелството, че след докторската научна продукция на участника в конкурса е реализирана в един широк международен ареал. Което е признание както за самия него като автор, така също и за потенциала на Политическата наука в България. Предлаганият от автора нов информационният ресурс може да се използва от управляващите както в нашата страна, така също и в други държави от региона. Една от публикациите му е в авторитетното американско списание „Джърнал оф стратегик секюрити“, където до колкото зная, български автор преди него не се е появявал.

Важността на геополитическата тематика, с която Искрен Иванов свързва своето име, му осигурява и интересно, /не само авторово/, но и фактическо, /физическо/ присъствие в световния научен живот. През 2016 година той получава възможност за специализация по управление на конфликтите в университета на Гранада. Към края на второто десетилетие на настоящото столетие са реализирани и половин дузина специализации в Съединените щати и Франция: В Принстън, по проблематиката свързана с противодействие на тероризма; за външната политика на САЩ в Колумбийския университет; по въпросите на националната сигурност и международните отношения в университета на Делауеър; около тематиката свързана с международната сигурност, във Военната академия в Уейст поинт, САЩ; гост изследовател е в Сурбоната, Париж. През 2021 година е поканен вече и като гост преподавател по проблемите на външната политика на САЩ и Русия, в университета Остин, в Тексас. За своите творчески постижения, Искрен Иванов, получава и поредица от авторитетни международни награди. В цялост те са притежание на малцина български, /а и чужди/ учени! Ще спомена само четири от тях: награда от името на Европейската комисия в Брюксел; от научно-информационна подструктура на Държавния департамент на САЩ; от образователна институция към Френското правителство; както и стипендията на световно известната фондация „Фулбрайт“.

Тази фактология дава основание да се направи още един важен извод: **очевидно е, че участникът в настоящия конкурс за доцент е**

получил и предостатъчно международно признание, за своята професионална информираност. Една популярност, която далеч надхвърля изискванията свързани с неговото участие в конкурса. Дори ще кажа нещо повече: в лицето на Искрен Иванов българската политическа наука очевидно отбелязва интересни моменти на присъствие в международния научен живот. На мен лично малко ми е трудно да направя категоричен извод за това, кое е първопричината, и кое е следствието, в този интересен процес, свързан с творческата реализация на младия колега. Дали неговите творчески постижения в областта на международните отношения, са привлекли вниманието на толкова авторитетни центрове на световната наука? Или присъствието му там е подпомогнало творческата акумулация на идеи и енергии за реализация на написаното от автора? Какъвто и да е отговора на тази интересна дилема, в случая е важно едно: при Искрен Иванов се наблюдава една интересна и далеч не всекидневна практика, в кариерното развитие на младите учени: да създаваш сериозна наука, тя да те рекламира пред най-влиятелните в твоята област на знанието, а от там да вземеш най-доброто, за да обогатиш своите нови творчески ангажименти.

Несъмнено най-същественият факт, свързан с участието на колегата Искрен Иванов в конкурса за доцент е създаването и издаването на самостоятелен, цялостен хабилитационен труд. Той е озаглавен „**Православната геополитика на Русия**“. Изследването е свързано с възникването, еволюцията през последните 150 години и съвременното състояние на една от най-дълго разработваните и защитавани доктрини в руското политическо мислене – **евразийството**. До сега в България липсваше подобен, цялостен научен труд. Неговата поява е важно събитие в нашия интелектуален живот, най-малко по две обективни причини. **Първо**, защото на определен етап от цялостната еволюция на евразийството /периодът след Болшевишката революция в Русия/, то е свързано с приносите на руски учени, които живеят и работят в София. Имам предвид княз Николай Трубецкой и професор Петър Бицили. Специално Бицили е преподавател в СУ „Св.Кл.Охридски“. Следователно и най-старото висше учебно заведение на България е свързано с еволюцията на това несъмнено интересно явление, в руската обществено политическа мисъл. Така че е напълно логично един преподавател в СУ днес, да изследва съответната фактология. А **втората** причина е свързана с обстоятелството, че България и българите, са обект на анализ в политическите проекти на евразийците.

По простата причина, че нашата държава и народ принадлежат към региона на източно православния и славянски свят.

Монографията съдържа увод, седем глави, кратко заключение и обширна библиография от първоизточници и научна литература. Структурно трудът е изграден по логиката на хронологическата последователност в изложението. В началните глави, с помощта на историко ретроспективното изследване, се изяснява възникването и постиженията на ранното, определено от автора като „класическо евразийство“. Неговите представители използват много богата и разнообразна фактология, за доказване особеностите в геополитическото разположение на Русия върху земната шир; подчертават ролята на източните фактори – особено татаро-монголското влияние, както и връзките на руската цивилизация с православно славянския свят в Източна Европа. По този начин евразийците се страмят да докажат и обективността, и ползите от превръщането на своята доктрина в основа за развитието на Русия и нейните отношения, с еднородните и духовно едносъщностни народи в Европа. За целта Искрен Иванов е проучил и обобщил конкретиката в приносите на близо две дузини руски мислители, които са работили в тази област на политическата теория. Разграничил е и конкретиката в приносите на всеки един от видните представители на евразийството. В резултат той е създал една систематизирана представа за етапите и конкретните приноси на авторите, в еволюцията на евразийството и неговото място в цялостното развитие на руската и източно европейската обществено политическа мисъл.

Втората основна част на монографията аз определям като предимно теоретико-аналитична. Там с богата фактология, авторът е навлязъл вече в дебрите на евразийското политическо мислене. В началото това се прави чрез обобщен преглед върху съдържанието, на определените от него три **евразийски манифеста**. Още с първият – Софийският от 1921 година, евразийците защитават тезата за липсата на универсални култури, които са приложими на всякъде по света. Поради това и Русия трябва да развива своя собствена, уникална духовна мощ. Тя трябва да се разположи изцяло върху ценностната система на източноправославната цивилизация, която е духовна реалност и за редица славянски народи в Европа. А след предвиждания неизбежен крах на болшевишкият режим, евразийството се разглежда като алтернативата за бъдещето на Русия и нейната водеща роля, в процеса свързан с обединението на народите в Евразийската зона.

Постигането на тази цел се смята за възможно, защото Евразия разполага с всички необходими природни ресурси, което я прави самодостатъчна държавнополитическа реалност – без необходимостта да се търси съдействие и да се поддържат активни връзки със Запада.

В ценностен план, привържениците на евразийството смятат, че руската култура не трябва да има нищо общо с католическо-протгестантските възгледи за обществото на Запад. Защото те са превърнали човека в роб на парите. Тя не е, /а и не трябва да е/, тъждествена и с езичеството на Азия. Следователно, твърдят евразийците, напълно възможно е да се постигне една „руска изключителност“ в духовен и политически план, тъй като освен всичко друго, евразийството е и антикапиталистическа, и антикомунистическа идеология. В неговата държава светката власт и църквата няма да са разделени, а ще работят в тясно единodeйствие, за поддържане на онова самосъзнание сред народа, което ще гарантира защитата на Евразия в бъдеще. Подобна, „уникална държава“ се очаква да стане привлекателен пример, за обединението на „братските народи“ в един общ съюз, на равноправни етноси, под духовната егида на Москва. Така в резюме, авторът е изяснил обобщенията, които евразийците - белоемигранти правят, върху възгледите в своята доктрина, след победата на Октомврийската революция в Русия. **Вече не само като разхвърляна теория, а като една избистрена и славнително цялостна политическа доктрина.** Верен е извода на Искрен Иванов, че през 20-те години в този случай все още става дума за политическа платформа, предимно за „домашна употреба“. Тоест – теоретичен проект, който има за цел да предложи „друг път“ за развитие на руската държава. За разлика и от изграждания тогава болшевишки политически модел, и от западната представителна демокрация. Проблемите свързани с отношенията на Евразия към Запада, все още не са изведени като водеща стратегическа идея, в измеренията характерни за една геополитическа доктрина, каквато ще се появи през 90-те години на ХХ век.

Въпреки това евразийството е подложено на задълбочена критика от страна на редица представители на руската политическа теория. Авторът на рецензираната монография е анализирал специално приносите на Николай Бердяев в това направление. В неговото творчество, по същество изпъкват едни от първите видими дефекти в евразийския политически проект. Основният акцент в критиката е поставен върху усилията за политическата експлоатация на православието. Ако то се използва като инструмент за

реализиране на държавната политика, православие престава да е „Божие благословение“ и се превръща в мрачен инструмент за налагането на подчинението и страх. Следователно евразийското православие е политическо средство за легитимиране на реакцията в Русия. Тъй като евразиите се очертават като крайни руски националисти, възможно е тяхната бъдеща Евразия да се превърне в средство за изолация на руската нация и от света. А руската култура отдавна е свързана със западната. Поради това тя е много по тясно свързана с Европа, отколкото с Азия. Големият парадокс на евразийството, според Искрен Иванов, Бердяев формулира в дилемата: защо тези хора бягат от древногръцкото духовно наследство, /което е изчаалното градиво на модерната руска цивилизация/, а предпочитат политическия проект на Чингиз хан, реализиран по време на Златната орда!?

Несъмнено един от най-важните акценти в изложението е анализът, който Искрен Иванов прави върху неоевразийското на Александър Дугин. Замислено като платформа на една Евразийска партия, /която така и не се създава/, то се превръща реално в идеология на най-мощният вътрешнополитически фактор в съвременна Русия – партията „Единна Русия“, на президента Владимир Путин. Поради това, авторът доказва че там евразийството е изведено на още по-високо равнище – **вече и като геополитическа стратегия на управляващите в Москва, за отношение с останалия свят, след края на Студената война.** Акцентите, с които неоевразийците обогатяват теорията на това, оказва се доминиращо течение в руската политическа мисъл, са свързани с политиката на Русия към заобикалящия я свят. Стъпили върху доктрината на самодостатъчността на Евразия, неоевразийците определят като основни врагове на Русия - САЩ и идеите на глобализма. Поради това Русия трябва да защити уникалността на своята култура, като не допусне нейната американизация; бъдещето на Русия се вижда в съчетаване и следване на заветите както на Византийската цивилизация, така също и на политическия опит създаден от Златната орда; всичко в областта на евразийската култура трябва да гарантира верността на човека към държавата и нейната защита; в Евразия няма да има „гражданско общество“ от западен тип, а едно „единно евразийско общество“. То трябва да е хомогенно в ценностен план, защото задачата му е да гарантира достатъчна мощ за протовопоставянето на руската „сухоземна“ цивилизация, срещу агресията на „морската“ геополитика на англосаксонците; поради това всяка заплаха за руските

граница поставя под съмнение бъдещето на руския народ; за да е успешна обаче Русия в геополитически план, тя трябва да изгради три външнополитически оси – с Германия, Япония и Иран. Само така може да се гарантира възможността за трайна изолация на американската външнополитическа агресия. Това, както авторът на резцензираната монография правилно констатира, по същество е основата, върху която почива съвременната външна политика на управляващите в Москва.

Сред най-важните акценти на труда несъмнено е и главата, посветена на хибридната политика, реализирана от руската дипломация на Балканите и най-вече в България. Путин и неговото обкръжение, подчертава автора, разбират добре важното стратегическо разположение на българската държава в центъра на полуострова. Така че руското присъствие там се определя като приоритет, гарантиращ възможността на Москва да въздейства върху процесите в Черноморския регион. В резултат се прилагат различни и доста разнообразни стратегии, за въздействие върху българското политическо мислене, в духа на евразийската доктрина за единението на славянско-православните народи: внася се разномислие сред българското общество, по актуалните проблеми на световната политика; полагат се усилия за мобилизирането на колебаещите се групи от български граждани в подкрепа на Москва и изолация на прозападно настроените представители на българското общество; специални усилия се полагат за спечелване симпатиите на българската интелигенция към руската култура; важен приоритет е и работата за поддържане на русофилската политика сред висшия духовен клир в БПЦ.

Аз не бях чел скоро, по детайлен и всеобхватен анализ, за актуалните акценти на руската балканска и специално пробългарска политика на съвременна Русия. Този принос на автора е безспорен, защото внася яснота, върху актуалните акценти, свързани с външнополитическите влияния върху политическото и духовно развитие на съвременното българско общество. **В същото време обаче, именно тук, аз откривам и основните поводи, за да отправя своите критични бележки към участника в доцентския конкурс.** Защото там той се докосва до проблематиката свързана с русофилското мислене и настроенията сред българското общество. В известна последователност, моите бележки могат да се систематизират по следния начин:

Първо, от текста оставам с впечатлението, че колегата не отчита спецификите свързани с предпоставките и същността на българското русофилство. Освен политически основания, плод на външно влияние от север, това явление в българската духовност, има в основата си и някои обективни, факти, със съкрално съдържание. Именно те са оказали трайно влияние върху българската народопсихология. Защо и как? И Румъния, и Сърбия, и Гърция се освободиха от властта на Османската империя, чрез войни водени от Русия със сулана. Но и в трите случая, военните действия протичат или в Бесарабия, или в Запорожието, или на Кримския полуостров. Но не и върху територията на споменатите три балкански държави. Поради това техните народи не видяха лично саможертвата на руския народ с очите си! Докато за българското избавление, в Мизия и Тракия са погребани около 65 000 руски генерали, офицери, лекари и войници. Тяхната саможертва, за нашето добро, става пред очите на българите. **Поради това в Румъния, Сърбия и Гърция липсват онези 1300 паметници, които са издигнати у нас, в прослава на една саможертва, от страна на руския народ, която не е направена от нито една друга велика нация, за доброто на България в новото време.**

Второ, при интерпретацията на причините за съществуването на проруските настроения в България не се отчита и положителната роля на руската образователна система, на художествената и революционна литература, за подготовката на едни от водещите представители на българската национална интелигенция. И през Възраждането, и след Освобождението, а и в най-ново време. Достатъчно е да се споменат само имената на руските възпитаници Добри Чинтулов, Ботю Петков, Братя Миладинови, Любен Каравелов, Христо Ботев и Стефан Стамболов. Да не говорим за стотиците български инженери, които овладяха в Русия, тайните на модерната промишленост - включително и атомната енергетика. Именно тези възпитаници на руските гимназии и университети оказаха решаващо въздействие върху модернизацията на българското национално политическо мислене и икономиката на нашата държава. Без те да се изявявали като прононсирани проводници на евразийството и политиката, провеждана от управляващите в Русия.

Трето, предвид на казаното пресилено е твърдението на Искрен Иванов, че онази част от високо образованите и културни българи, които симпатизират на Русия и руската култура, и работят за нейното разпространение в България, могат да се определят тотално като

„псевдоинтелигенция“, създаваща някакъв „псевдо духовен продукт“. Че тези хора, в своето болшинство дори са някаква „лумпенска интелегинция“. Защото, ако само погледнем назад, в редовете на тази интелигенция ще видим и един Иван Вазов! Нали именно той написа най-запомнящите се стихове по руски адрес. /“Кат Русия няма втора“...и т.н./ И още нещо: достатъчно е да се види само политиката на руския възпитаник - Стефан Стамболов, за ограничаване влиянието на царизма в България, през 90-те години на XIX век, за да стане ясно, че именно представителите на тази интелигенция, са направили много за отстояване самостоятелността на своята родина в новото време.

Четвърто, видимо по-толерантното отношение на автора към вселенския патриарх - Вартоломей, в сравнение с руския – Кирил, също не е точно. Повече от половин век вселенският патриарх е сложил ръка върху българските черкви в Истанбул и Одрин, поради което там пеят гръцки свещеници, тъй като тези хроамове били в „неговия диоцез“ !? А само преди две седмици, не друг, а Вартоломей нанесе последния си удар върху авторитета на БПЦ, като призна автокефалността на Охридската православна църква в РСМакедония. Сръбският патриарх, естествено веднага побърза да го покрепи! По този начин, по същество се погребва „Българската охридска архиепископия“, създадена от император Василий II – „българоубиеца“ още през XI, запазена дори и от султаните на Османската империя!

Тези мои критични бележки са важни, но не намаляват радикално, цялостното положително впечатление от труда на Искрен Иванов. аз приемам неговото кратко обобщение, върху доктрината на евразийството, направено в края на монографията. Там авторът правилно очертава подчертано изолоционисткия и националистически характер на евразийското политическо мислене. Вярно е твърдението на колегата, че евразийството по същество се стреми да ограничи свободата на човека, като лишава личността от духовна самостоятелност и възможност за творческо саморазвитие на отделния индивид. В подобен род общество, инакомислещите са силно ограничени и лесно изолируеми. Защото доктрината се стреми да изгради една „единомислеща и единоедействаща общност“. И то на всяка цена. Както вътре в Русия, така и в единение с останалите православни и не православни народи около Евразия. Защото целта на евразийската политика е, да се гарантиране сигурността на тази самодостатъчна, по оценката на авторите, си държавно политическа

реалност. Това е основанието всичко извън предполагаемите участници в евразийската общност, да се квалифицира с негативни краски. Една идеология, която авторът определя като немодерна и подчертано реакционна, заради нейната конфронтационна енергия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Обобщени в цялост творческите постижения на Искрен Иванов са убедителни и напълно достатъчни, за придобиването на университетската длъжност „Доцент“. Той е талантлив млад учен, които има вече самостоятелно присъствие, в българския академичен живот от областта на политическото познание. Работите му се отличават с тематично разнообразие и подчертан стремеж, да се изследват сериозни, недостатъчно разработени и актуални теми, на съвременния глобален политически процес. В основата на неговите трудове е богата емпирична и научна информация, които позволяват на автора да прави задълбочени, собствени анализи, както и да формулира свои нетрадиционни изводи. Стилът на авторския текст е ясен и четивен. /Лично аз предпочитам, той да ни беше предоставил и книжен вариант на научната си продукция. Защото електронните носители, са затруднение за изморените очи на по възрастните рецензенти/. **Въпреки това, аз смятам уважаеми членове на Научното жури, че имаме всички основания, за да гласуваме за присъждането на университетската длъжност „ДОЦЕНТ“ на колежата Искрен Иванов. За това аз лично ще гласувам сас „за“, тъй като той е постигнал сериозни резултати в своето развитие като учен и университетски преподавател.**

София

19 юни 2022 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф. д. ист.н. Трендафил Митев.

